

4 ZÁKLADNÍ MIKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE

4.1 Příprava I: nabídkové a poptávkové diagramy

K vysvětlení ekonomických aspektů evropské integrace budeme využívat klasické analýzy přes poptávku a nabídku, konkrétně přes importní poptávku a importní nabídku.

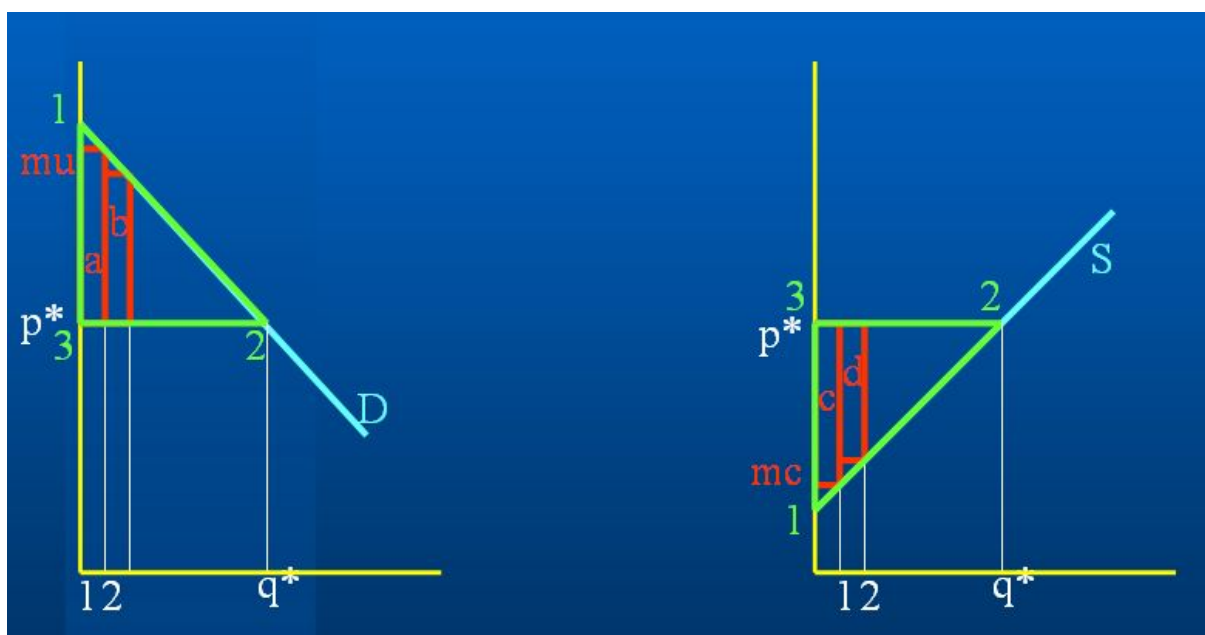
4.1.1 Poptávková křivka a mezní užitečnost

Poptávková křivka ukazuje jaké množství jednotlivého statku jsou zákazníci ochotni poptávat za určitou cenu. Zákazník poptává právě takové množství, kdy se cena rovná mezní užitečnosti.

4.1.2 Nabídková křivka a mezní náklady

Nabídková křivka ukazuje jaké množství jednotlivého statku jsou firmy ochotny dodávat za určitou cenu. Firma nabízí takové množství, kdy cena pokryje právě mezní náklady.

4.1.3 Analýza bohatství: přebytek spotřebitele a výrobce

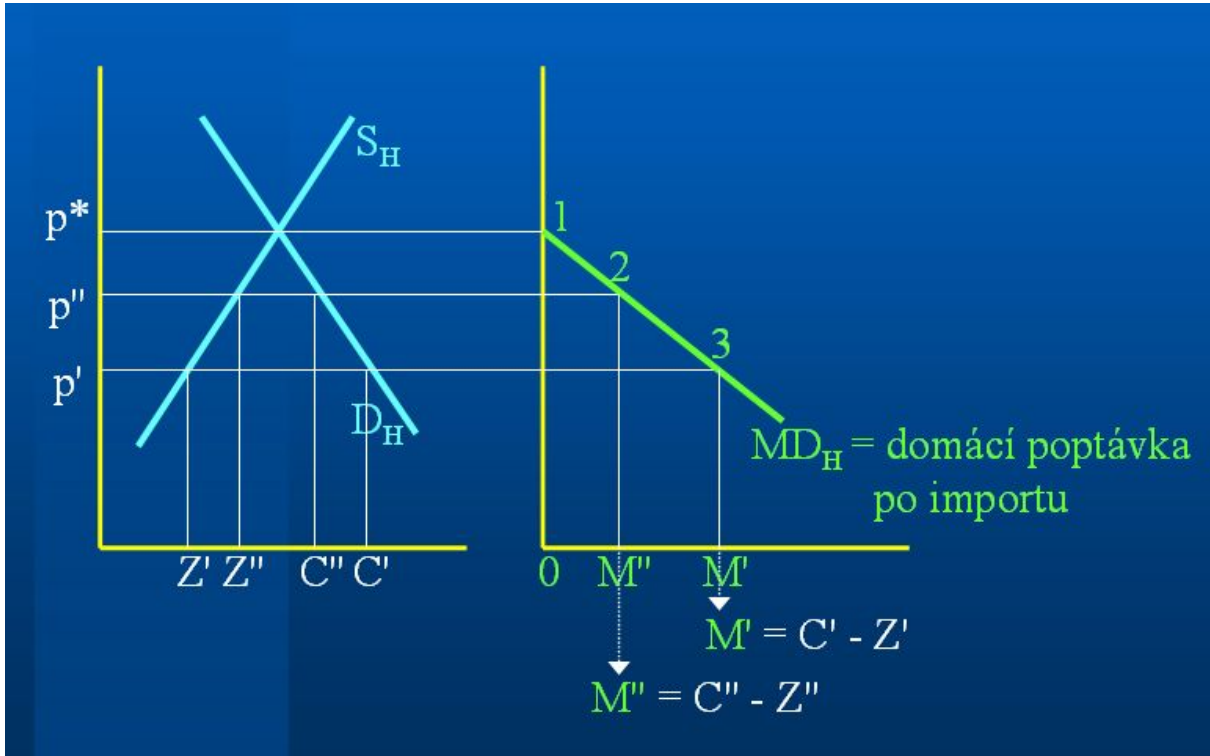
Při spotřebě první jednotky dosahuje spotřebitel mezního užitku mu' , zaplatí však pouze cenu p^* , dosahuje tedy přebytku o velikosti a . Celkově tedy spotřebitel dosahuje přebytku o velikosti trojúhelníku 123 .

První vyrobenou jednotku je výrobce ochoten nabízet za vyšší mezních nákladů mc' , dostává však za ni cenu p^* , dosahuje tedy přebytku o velikosti c . Celkově tedy výrobce dosahuje přebytku o velikosti trojúhelníku 123 .

4.2 Příprava II: zavedení nabídkové a poptávkové křivky v otevřené ekonomice

Nabídková a poptávková importní křivka bude základem naší ekonomické analýzy evropské integrace.

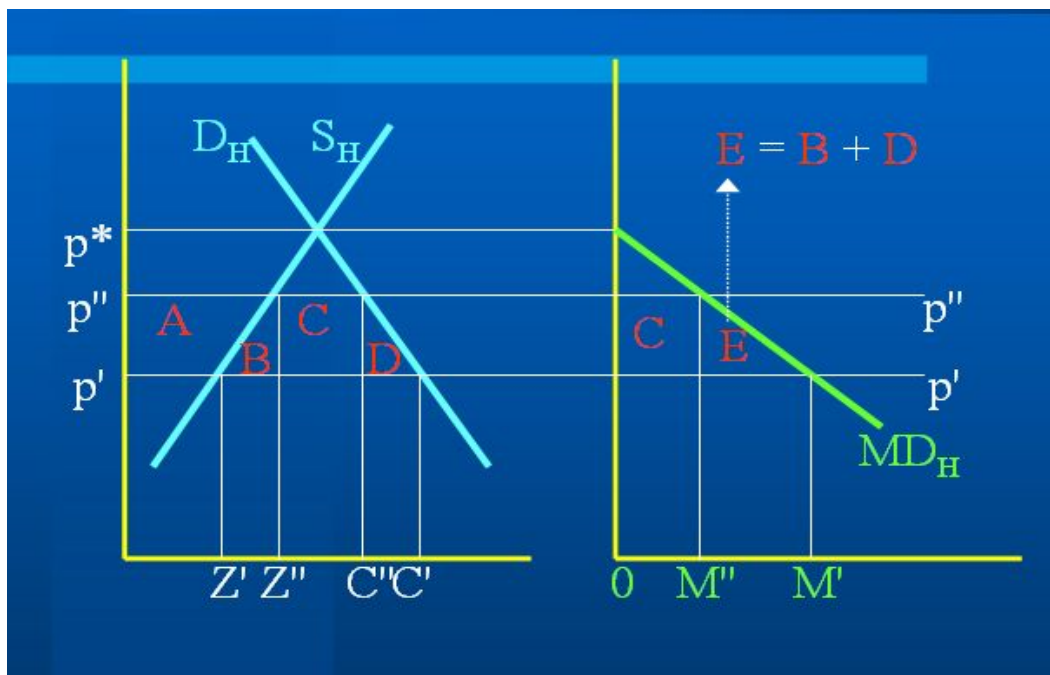
4.2.1 Poptávková importní křivka

Pokud nebude možno importovat z jiných zemí, bude se doma prodávat za cenu p^* ($S=D$), tomuto odpovídá nulový import (na domácí importní poptávkové křivce MD_H se jedná o bod 1). V případě, že je import povolen a světová cena je například na úrovni p' , pak za tuto cenu jsou domácí výrobci ochotni nabízet množství Z' , domácí kupující však za tuto cenu poptávají množství C' . Rozdíl mezi tím, co jsou domácí výrobci ochotni za cenu p' (této ceně odpovídá na MD_H bod 3) nabízet a domácí spotřebitelé poptávat se uspokojí importním zbožím ($M' = C' - Z'$).

Analýza přebytků

Budeme předpokládat nárůst ceny z p' na p'' , což bude odpovídat importu o velikosti M'' ($M'' = C'' - Z''$). Při tomto nárůstu ceny klesne spotřebitelův přebytek o $A+B+C+D$ a zvýší se přebytek výrobce o A . Nárůst ceny přinese tedy domácím subjektům ztrátu bohatství o velikosti $B+C+D$ (na pravé části obrázku $B+D = E$).

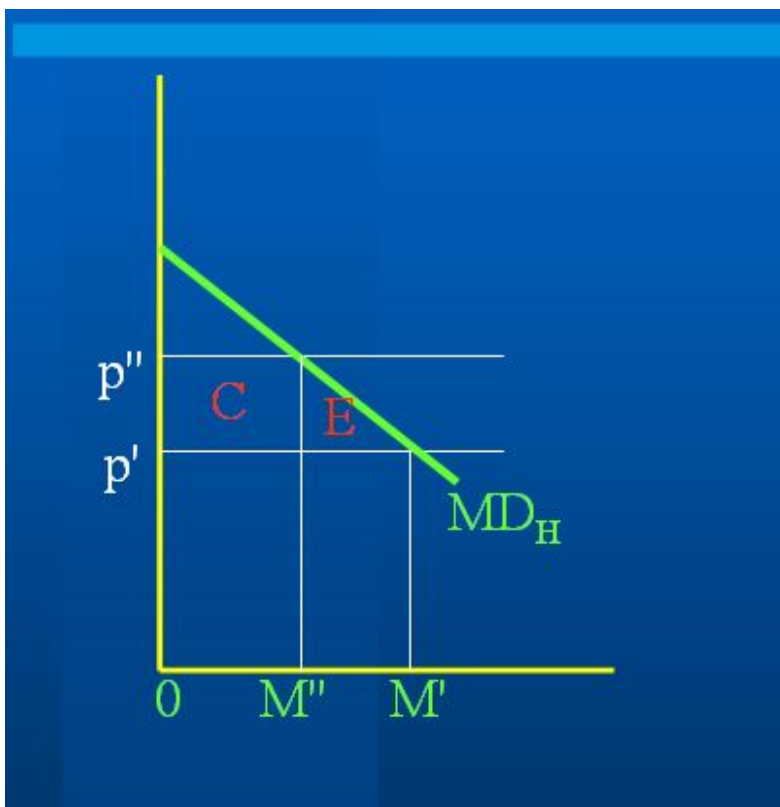
Trade volume effects a border price effects

Jak dostaneme ztrátu přebytku o velikosti C je zřejmé. Jedná se o ztrátu vyvolanou vyššími importními cenami (matematicky: $M'' * (p'' - p')$). Co se týká ztráty přebytku o velikosti E , tak ten vyplývá ze zmenšení množství importního zboží. Ztrátu přebytku C označujeme jako border price effect. Ztrátu přebytku E jako import volume effect.

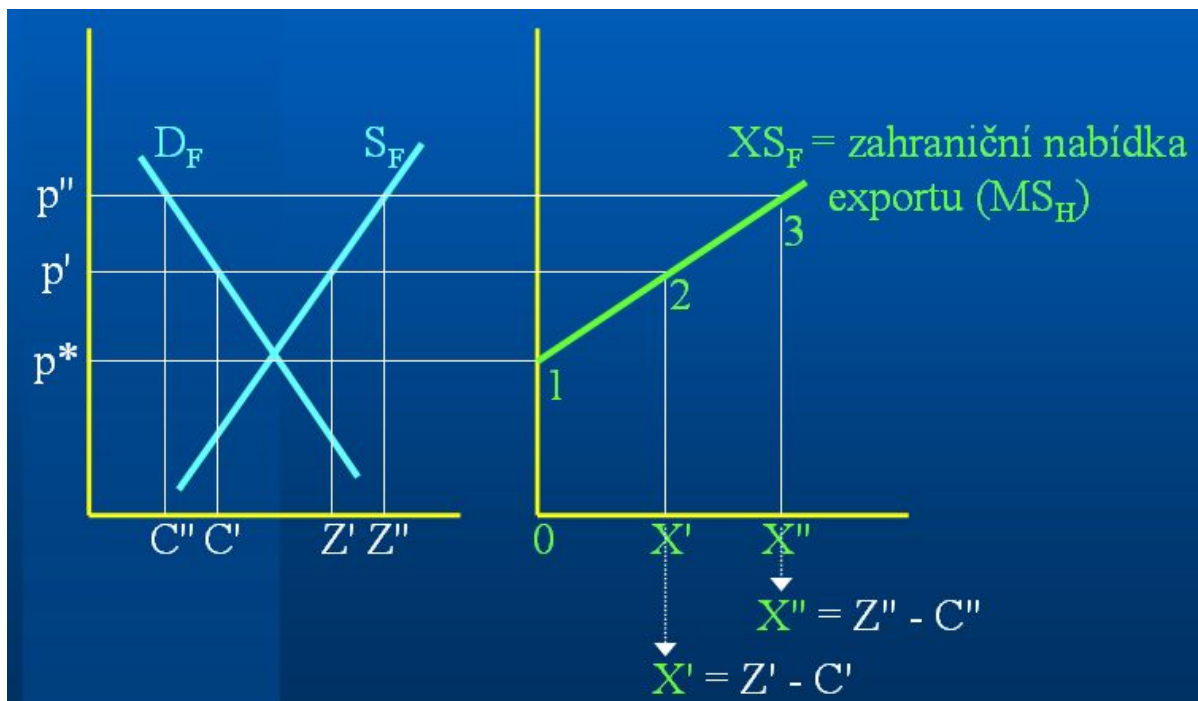
Křivka MD_H je křivkou mezní užitečnosti z importovaného zboží. K ozřejnění tohoto tvrzení si řekneme některá fakta.

- MD_H je křivkou rozdílu mezi domácí poptávkovou a nabídkovou křivkou
- domácí nabídková křivka je křivkou mezních nákladů a domácí poptávková křivka je křivkou mezních užitků
- rozdíl mezi domácí mezní užitečnosti ze spotřeby a domácím mezním nákladem produkce je čistým mezním ziskem.

Z čehož je zřejmé, že importovaná jednotka vede k nižší domácí výrobě a vyšší spotřebě, což je kombinace vyššího užitku a menších nákladů.

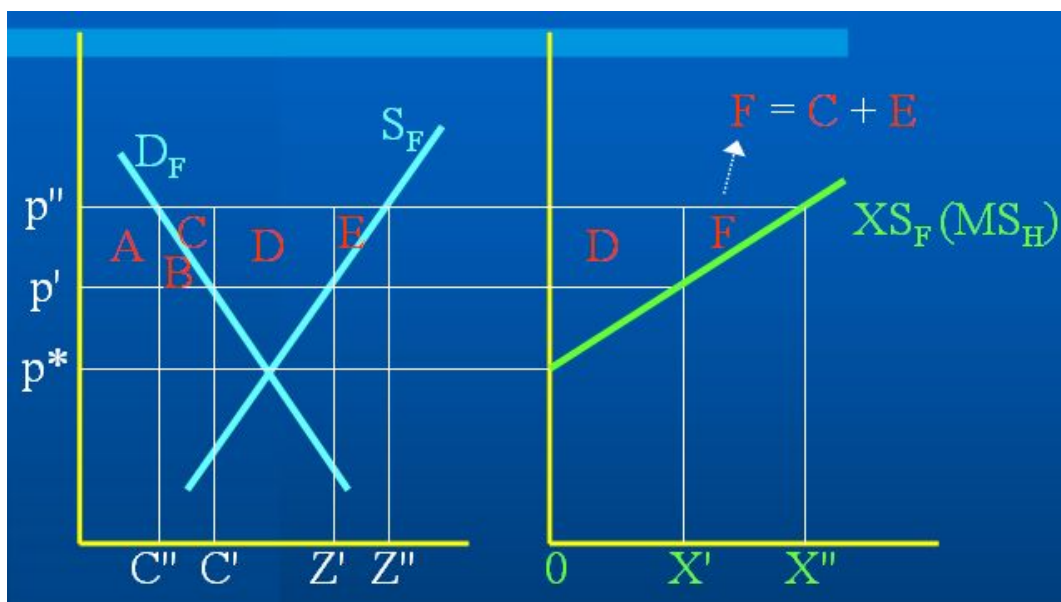
4.2.2 Nabídková importní křivka

Nejprve si musíme uvědomit, že nabídka importu do domácí ekonomiky je nabídkou exportu v cizině, proto ji budeme označovat jako XS_F či MS_H .

Pokud bude zahraniční cena na úrovni p^* ($S=D$), pak zahraniční exportéři nebudou ochotni vyvážet a velikost jejich exportu bude nulová (na zahraniční exportní nabídkové křivce XS_F se jedná o bod 1). V případě, že je zahraniční cena například na úrovni p' , pak velikost jejich exportu bude X' ($X' = Z' - C'$), jedná se o rozdíl mezi tím, kolik jsou zahraniční výrobci ochotni při této ceně vyrábět a kolik při této ceně poptávají zahraniční spotřebitelé (této ceně odpovídá na XS_F bod 2).

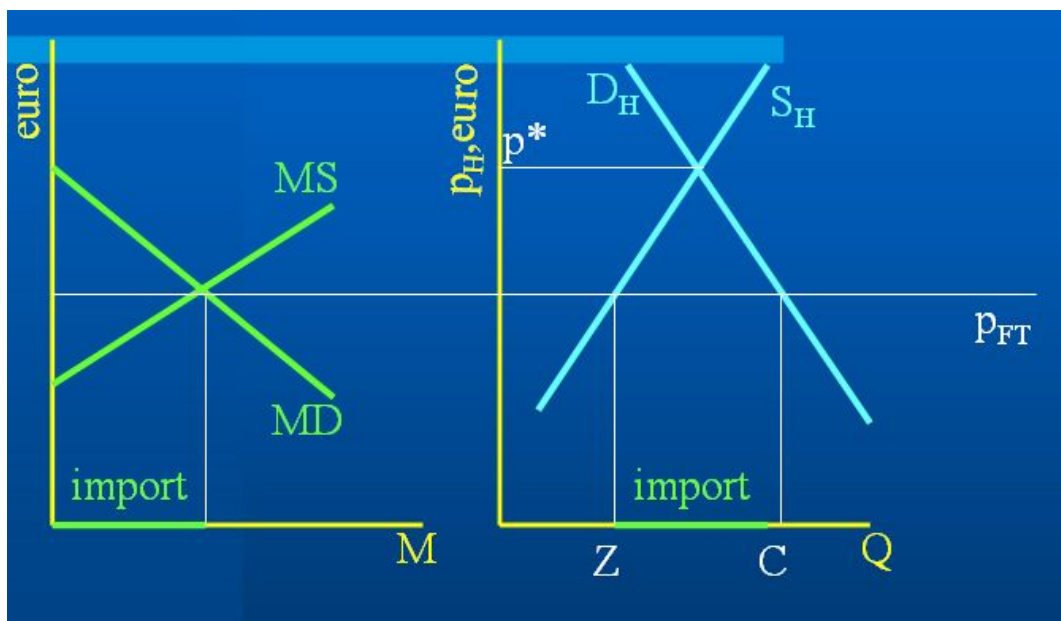
Analýza přebytků

Předpokládejme růst ceny z p' na p'' , pak $A+B$ znamenají ztrátu spotřebitelského přebytku v exportní zemi a $A+B+C+D+E$ znamenají nárůst přebytku zahraničních výrobců. Čistý zisk ze vzrůstu ceny je tedy $C+D+E$, (na pravé části obrázku $C+E=F$). Křivka XS_F (MS_H) je tedy křivkou mezního zisku plynoucího z exportu.

4.2.3 Základní diagram: MD – MS

Rovnovážnou cenu (P_{FT} = cena volného obchodu (free trade)) získáme jako průsečík MD a MS. Analýza MD a MS nám také pomůže určit velikost importu, který je na pravém obrázku dán rozdílem mezi nabídkou domácích výrobců při ceně P_{FT} (Z) a poptávkou domácích spotřebitelů při téže ceně (C).

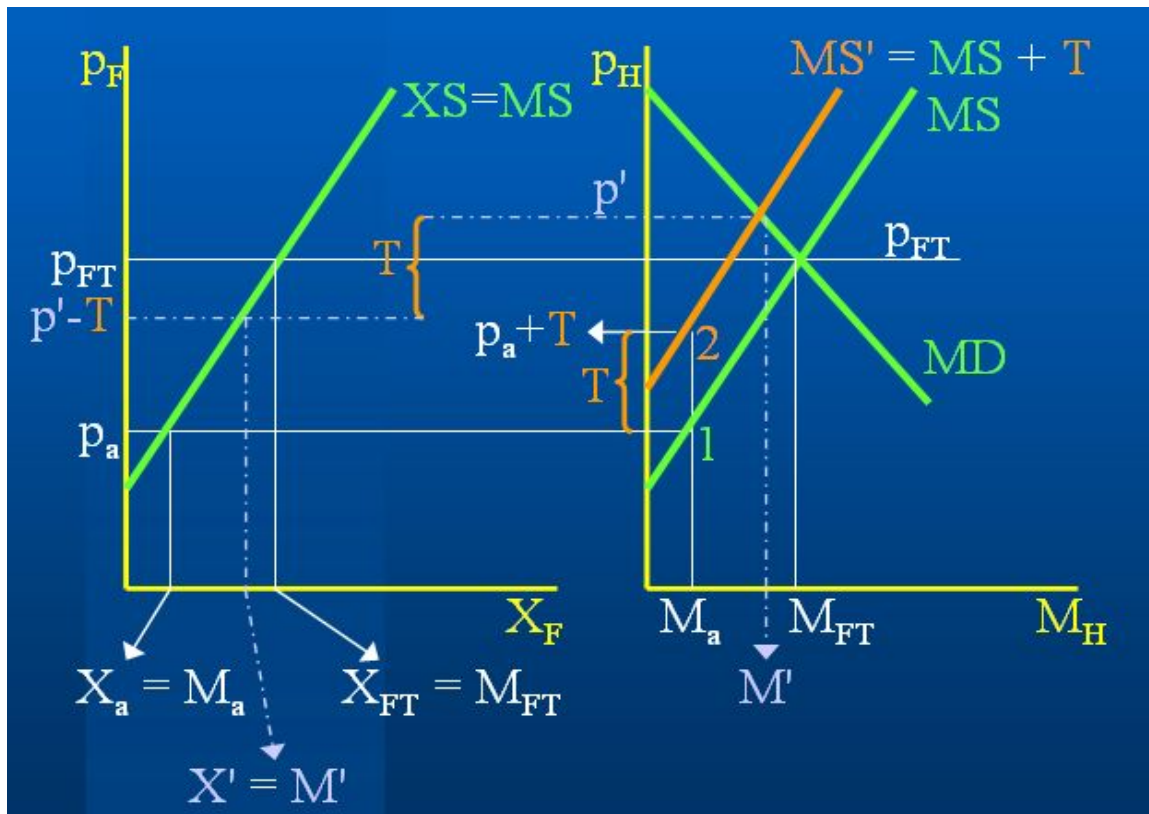

4.3 MFN (most favoured nation) analýza

Ačkoliv se zabýváme EU a pro ni je typická diskriminační liberalizace obchodu, tak pro pochopení si nejprve vysvětlíme nediskriminační liberalizaci (MFN celní liberalizaci).

4.3.1 Cenové a množstevní efekty z cel

Nejprve si vysvětlíme, jak cla ovlivňují ceny a množství. Budeme předpokládat, že na výrobek je uvalena celní sazba o velikosti T euro na jednotku.

Na pravé straně vidíme klasickou analýzu MS a MD . V levém obrázku vidíme zahraniční exportní nabídkovou křivku XS . Vertikální osa na pravém obrázku znamená domácí ceny, kdežto vertikální osa na levém obrázku znamená sousední ceny.

Cla posouvají MS křivku vzhůru

Zavedení cel nemá žádný efekt na MD křivku, ta totiž znázorňuje, kolik jsou domácí subjekty ochotny poptávat importu při různých cenách. Naproti tomu cla posouvají nabídkovou křivku vzhůru právě o výši cel T . Pokud byly zahraniční subjekty ochotny nabízet množství M_a za cenu p_a , pak musí-li zaplatit ještě clo o velikosti T , pak množství M_a nabízejí za cenu $p_a + T$.

Nová rovnovážná cena a množství

I bez diagramu je jasné, že cla zvyšují domácí cenu a snižují import. Diagram nám pomůže tuto intuici ozřejmit. Průnikem nové domácí importní křivky $MS+T$ a MD dostaneme novou velikost importu M' a novou rovnovážnou domácí cenu p' , která je větší než p_{FT} – tedy než cena volného obchodu.

Celkově cla přinášejí pět cenových a množství efektů.

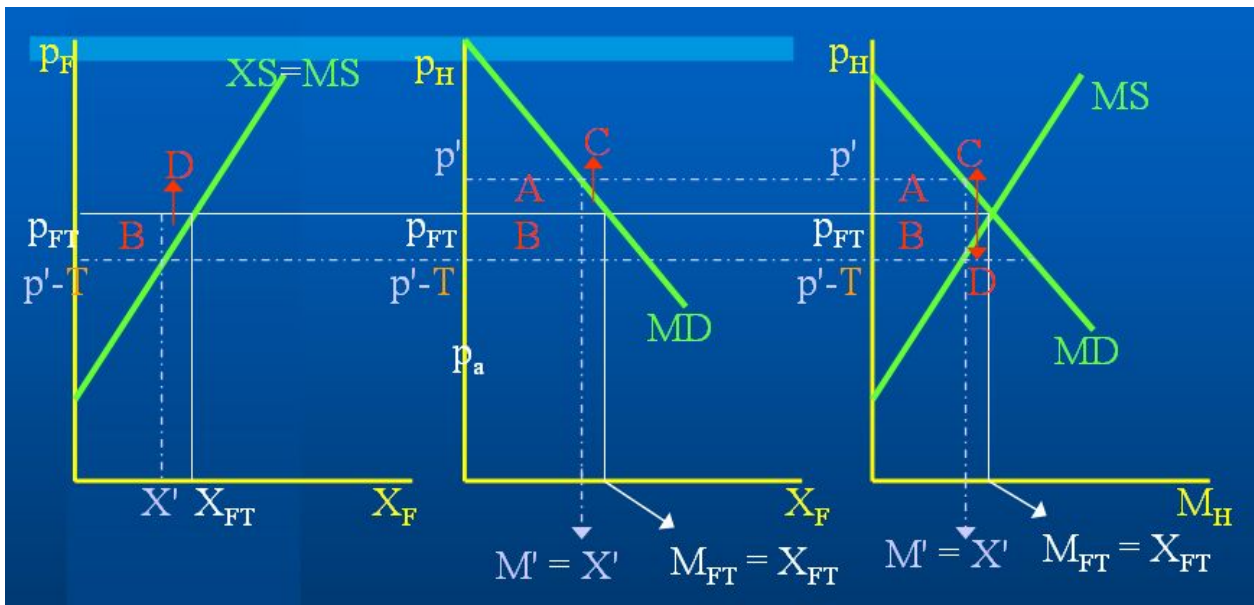
- o cena, které čelí domácí subjekty vzrostla z P_{FT} na P'
- o sousední cena spadla na úroveň $P' - T$, to znamená, že přes-hraniční subjekty čelí nižším cenám
- o velikost domácího importu klesla na úroveň M'

Další dva efekty nejdou přímo vyčíst z diagramu, ale jsou zřejmé.

- o domácí producenti získají za své výrobky vyšší cenu (cena díky clu vzrostla, ale oni clo odvádět nemusí)
- o domácí spotřeba klesla, jako reakce na vzrůst ceny

4.3.2 Efekty přebytků plynoucí z cel

MD křivka vychází z optimalizace domácích spotřebitelů a producentů a $MS=XS$ zase odráží optimalizaci zahraničních subjektů. Takže pro analýzu přebytků potřebujeme jednotlivé křivky zvlášť. MD pro domácí subjekty a $XS=MS$ pro zahraniční subjekty.

Začneme zahraničními přebytky. Oblast B je ztráta přebytku způsobena nižší cenou a oblast D je ztráta způsobena nižším množstvím prodaných výrobků, toto vidíme na obrázku vlevo.

Je jasné, že domácí spotřebitelé ztrácí díky vyšší ceně a ze stejného důvodu domácí firmy získávají. Ztráta je větší než zisk, protože domácí spotřeba převyšuje domácí produkci. Na prostředním obrázku pak vidíme dopad na domácí ekonomiku. Ztráta přebytku dána vzrůstem ceny z P_{FT} na P' je dána $A+C$. Poslední věcí, kterou se musíme zabývat je vzrůst vládních příjmů o velikosti $A+B$. Celkový čistý efekt na domácí ekonomiku je pak:

$$-A-C+A+B = B-C$$

Shrnutí

Nejprve jsme si analyzovali přebytky pro domácí a zahraniční ekonomiku zvlášť. Nyní si vysvětlíme přebytkovou analýzu komplexně. Závěry, které můžeme z pravého (celkového) obrázku vyčíst, můžeme shrnout v několik bodů.

- zahraniční subjekty utrpěly díky menšímu exportnímu množství a menší exportní ceně ztrátu přebytku o velikosti $-B-D$
- cla přinesla zisky domácím firmám a ztráty domácím spotřebitelům, ale je jasné, že ztráta je větší než zisky (spotřeba převyšuje produkci) a čistý efekt je $-A-C$
- nárůst domácích vládních příjmů je o velikosti $A+B$
- celkový efekt na domácí ekonomiku je $B-C$
- celkový efekt $B-C$ může být jak kladný, tak záporný, závisí na sklonech křivek MD a MS a na velikosti cla T
- globální efekt je vždy negativní $-B-D(\text{celkový zahraniční})+B-C(\text{celkový domácí}) = -D-C$

Celkový závěr pak je, že zavedením cel dochází k redistribuci bohatství, celkový efekt na domácí ekonomiku je nejistý, celkový globální efekt je vždy záporný.

4.3.3 Cla jako cesta zdanění cizinců

Jestli jsou cla prospěšná či negativní pro domácí ekonomiku, rozebereme ze dvou různých úhlů.

- Oblast B je způsobena „border price effect“. Také tuto oblast můžeme označit jako oblast nových celních příjmů, které byly domácí ekonomice zaplacený zahraničními subjekty. V reálném světě celé cla odvádějí importní firmy, mohlo by se tedy zdát, že je to celé zdanění zahraničních firem. Ve skutečnosti to není tak úplně pravda. Část z těchto nákladů zaplatí domácí rezidenti díky vyšším cenám. Kolik? Před zavedením cel byla cena na úrovni P_{FT} a po jejich zavedení stoupla na úroveň P' , tedy rozdíl ukazuje, jakou část cel zaplatí domácí rezidenti. Pokud bude velikost importu M' , pak je to právě oblast A . Stejnou logikou můžeme vysvětlit, kolik zaplatí zahraniční dodavatelé. Cenový rozdíl před a po zavedení cel je $P_{FT} - (P' - T)$, což při velikosti importu M' znamená právě oblast B .
- Oblast C je způsobena „import volume effect“. MD je křivkou mezních užiteků z importu zboží. Tedy mezera mezi MD a P_{FT} ukazuje ztrátu z každé jednotky, která se neimportuje.

Pokud to tedy dáme dohromady, tak oblast B představuje domácí užitek ze zdanění cizinců skrz cla, kdežto oblast C ztrátu efektivnosti způsobenou právě cly.

4.3.4 Globální efekty a protiopatření

Globální efekt je, jak už bylo řečeno, negativní o velikosti $-D-C$.

Takže je jasné, že zisk z cla je pochybný. Pokud máme například dvě identické země, jednu domácí a jednu zahraniční, tak jestliže obě symetricky uvalí cla, pak obě čelí ztrátě efektivnosti o velikosti C . Zisk domácí firmy o velikosti B je ztrátou, která tato země dosáhne na exportu do zahraničí. Země také utrpí ztrátu o velikosti D . Čistá pozice obou zemí je $-C-D$. Zkráceně, protekcionismus všech zemí přináší každé jednotlivé zemi horší bohatství, než kdyby existoval obchod bez cel. To je také důvod, proč se WTO neustále snaží o všeobecné snižování cel. Pokud totiž pouze jedna země liberalizuje, může utrpět ztrátu, ale pokud všechny země, přínos je zřejmý.

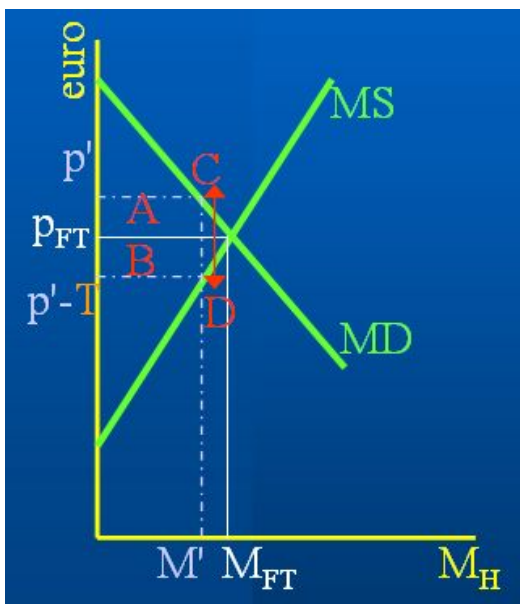
4.4 Typy protekcionismu: ekonomická klasifikace

Cla jsou pouze jedny z bariér obchodu, které EU odstranila. Doba od 1958-68 byla zaměřena na odstraňování tarifních překážek, doba po roce 1968 na odstraňování těch netarifních.

Pokud jsou zaváděny určité bariéry obchodu, může to přinášet zisky = renty různým subjektům a my si bariéry právě podle těchto rent rozčleníme.

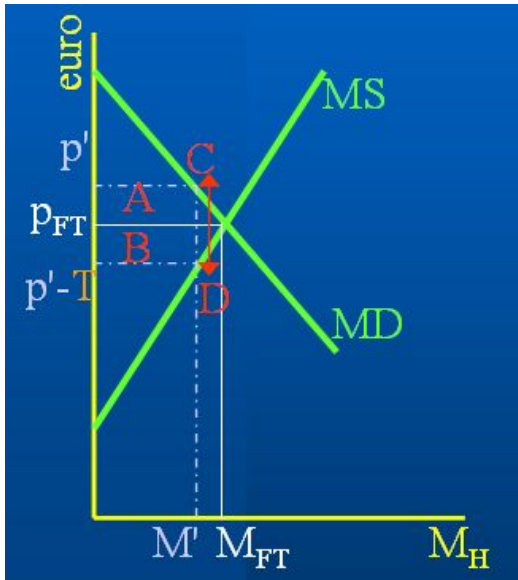
DCR (domestically captured rent) bariéry

Klasickým příkladem DCR renty jsou cla. Domácí vlády získávají z těchto překážek obchodu rentu. Ale ve skutečnosti není důležité zda rentu získávají domácí vlády, či domácí spotřebitelé nebo producenti, důležité je, že renta je pro domácí ekonomiku. Co dále mimo cel je možno považovat za DCR rentu? Například některé typy kvót. Pro zopakování: kvóta je množstevní omezení dovozu nějakého produktu za rok. Na obrázku máme znázorněný cenový a množstevní efekt ze zavedení kvóty o velikosti M' (efekty jsou analogické, jako při zavedení cla o velikosti T). Avšak zisk o velikosti $A+B$ již nejde vládě, ale vlastníku licence a v případě, že licenci vlastní domácí importní firma, pak se jedná o DCR bariéru (v případě, že by licenci vlastnila zahraniční firma, šlo by o FCR bariéru).

FCR (foreign captured rent) bariéry

Klasickým příkladem FCR bariér jsou cenové závazky. Což byly například smlouvy EU se zeměmi střední a východní Evropy, že nebudou v zemích EU nabízet své výrobky levněji než je dohodnutá cena. Pokud by dohodnutou cenou byla například P' , pak rentu o velikosti $A+B$ získá zahraniční vývozce.

Je nutno zdůraznit, že FCR bariéry poškozují národní bohatství mnohem více než DCR bariéry.

Frikční bariéry

Tyto bariéry bývají často označovány jako technické bariéry, obzvláště ve spojitosti s EU. Klasickými překážkami obchodu uplatňovanými západními zeměmi jsou nejrůznější technické požadavky, byrokratické bariéry (certifikace...), zdravotní limity, jakostní standardy apod.

Tyto bariéry nevytvářejí žádné renty, proto ani domácí ani zahraniční subjekty nejsou jejími příjemci. Pro domácí ekonomiku mají tyto frikční bariéry stejný efekt jako FCR – znamenají ztrátu o velikosti $A+C$, co se týká zahraničních subjektů, tak ty samozřejmě upřednostňují FCR bariéry, které jim přináší rentu.

Otázkou zůstává, proč je tento typ bariér tak preferován, když je tak špatný pro národní ekonomiku.

4.5 Shrnutí

V této kapitole jsme si vysvětlili základní mikroekonomický aparát, kterého budeme dále využívat k vysvětlení ekonomických aspektů evropské integrace.